

כוונה בתקיעת שופר

1. רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה ג

אכל מצה בלא כונה כגון שאנסוהו עכו"ם או לסטין לאכול יצא ידי חובתו. אכל כזית מצה והוא נכפה בעת שטותו ואחר כך נתרפא חייב לאכול אחר שנתרפא. לפי שאותה אכילה היתה בשעה שהיה פטור מכל המצות.

2. רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ב הלכה ד

המתעסק בתקיעת שופר להתלמד לא יצא חובתו. וכן השומע מן המתעסק לא יצא. נתכוון שומע לצאת ידי חובתו ולא נתכוון התוקע להוציאו או שנתכוון התוקע להוציאו ולא נתכוון השומע לצאת לא יצא ידי חובתו. עד שיתכוין שומע ומשמיע.

- מה הסתירה בין פסקי הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה להלכות שופר? כיצד מיישבה ה'מגיד משנה' במקור הבא?
- כיצד למד הרמב"ם את פסקיו מהגמרות המובאות במקורות הבאים?

3. מגיד משנה הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ב הלכה ד

ואני תמה בדברי רבינו שהוא פוסק פרק ששי מהל' חמץ ומצה שאם אכל מצה בלא כונה כגון שאנסוהו עכו"ם שיצא ידי חובתו וזה נראה בגמ' שהוא כדעת מי שאומר מצות אין צריכות כונה שכך שנינו שם שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא ואוקימנא לה כגון שכפאוהו פרסיים ואמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא ואמרו אלמא קסבר רבא מצות אין צריכות כונה וא"כ היאך פסק כאן רבינו שמצות צריכות כונה והצריך כאן כונת שומע לצאת וכונת משמיע להוציא. ולא מצאתי בזה תירוץ נאות לדעתי אם נוסח ספריו אמת רק שנאמר שרבינו סובר דהא דכפאוהו ואכל מצה אינה תלויה בדין השופר ואולי שהוא סובר שכיון שאין אדם עושה מעשה בתקיעת שופר אלא השמיעה ואפילו התוקע עיקרה השמיעה לפיכך צריך כונה משא"כ באכילת מצה ורבה הוא שהשוה דינן ולפיכך דקדקו ואמרו אלמא קסבר רבה מצות אין צריכות כונה ולא דקדקו כן מההיא דכפאוהו ואכל מצה, ועם כל זה אני מסתפק שלא תהיה נוסחת רבינו האמיתית שם גבי מצה לא יצא שכן נראה מן ההלכות ולא ראיתי מי שחלק בין מצוה למצוה בדין הכונה.

4. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כח עמוד א

שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא כפאו מאן אילימא כפאו שד והתניא עתים חלים עתים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו כשהוא שוטה לכל דבריו אמר רב אשי שכפאוהו פרסיים אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא פשיטא היינו הך מהו דתימא התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל אבל הכא (ויקרא כג, כד) זכרון תרועה כתיב והאי מתעסק בעלמא הוא קמ"ל.

5. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף לג עמוד ב

והמתעסק לא יצא: הא תוקע לשיר יצא לימא מסייע ליה לרבא דאמר רבא התוקע לשיר יצא בדלמא תוקע לשיר נמי מתעסק קרי ליה: והשומע מן המתעסק לא יצא: אבל השומע מן המשמיע לעצמו מאי יצא לימא תיהוי תיובתיה דרבי זירא דאמר ליה רבי זירא לשמעיה איכוון ותקע לי דלמא איידי דתנא רישא מתעסק תנא סיפא נמי מתעסק.

6. לחם משנה הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ב הלכה ד

וכן השומע מן המתעסק. בגמ' (דף ל"ג:) הקשו אבל השומע מן המשמיע לעצמו מאי יצא לימא תיהוי תיובתא דרבי זירא לא וכו' וכיון דרבינו פסק כר' זירא לא היה לו לכתוב מן המתעסק אלא שנמשך אחר לשון המשנה.

- מהי קושיית ה'לחם משנה' מהו תירוצו? נסה ליישב באופן אחר בעזרת המקורות הבאים.

7. ספר אור זרוע חלק א – הלכות סעודה סימן קס

והירוש' לטעמי' שצריך השומע לענות אמן כדי להוציא את המברך כדאי' בירוש' (דפרקין) ר' אבא בר זמינא הוה משמש קומי ר' זעירא מזג לי' כסא אמר לי' סב בריך אמר לי' הב דעתך דאת משתא [חורנא] דתני השמש מברך על כל כוס וכוס ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה א"ל כמה דאנא יהיב דעת מפקת יתך ידי חובתך בברכת' כך הב דעתך מפקת יתי ידי חובתי באמן אמר ר' תנחום בר ירמיה מתניתין אמרה כן המתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא. פי' הואיל והוא מברך בעצמו ובעבור אחרים הרי מתעסק הוא אצל אחרים. וצריך שגם השומע יוציא אותו בכונת אמן ובעל הנפש צריך לחוש לזו השמועה. מיהו ע"י שאומר להם סברי מורי ומזהירים שישמעו לו שפיר דמי אפי' באמצע סעודה יכוונו לבם ויענו אחריו אמן.

- איזו הלכה למד הירושלמי ע"פ ה'אור זרוע' מהמשנה "המתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא" ?
- מהי הגדרת מתעסק לפי זה ? נסה ליישב ע"פ זה את קושיית ה'לחם משנה' לעיל. העזר במקורות הבאים.

8. המנהיג – ר' אברהם בן נתן

אני אומר כי המברך דומה לשטר החתום בב"ד ויכול אדם להכחישו אחר שהוא מאושר ומקויים, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, וכן אמן קיום חתימת הברכה, צא ולמד מפרשת סוטה והשביע הכהן את האשה בשבו' האלה ואמרה האשה אמן אמן, ומקבלת התורה באלה ובשבעה, ארור האיש אשר יעשה פסל ומסיכה וענו כל העם אמן ואמן, וכן א' רמיה אמן יקם ה' את דברך, וארור בו נידוי, בו קללה, בו שבועה כמו אומ' בפרקי אליעזר פ' ל"ט.

- מה הדמיון בין עונה אמן לחותם על שטר?

9. אבן האזל הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ב

לכאורה צ"ב דלמה צריך התוקע להוציאו כיון דעיקר המצוה הוא שמיעה. ונראה דבאמת כתיב יום תרועה הוא לכם אלא דמפרשינן דהמצוה הוא לשמוע, וע"כ דכוונת הכתוב שב"ד יתקעו בעד כל הקהל וממילא צריך גדר צירוף שהתוקע תוקע בעד כל השומעים ולכן אם אינו מכוין להוציא השומע הוי כתוקע לעצמו וליכא יום תרועה יהיה לכם.

10. חזון איש הל' ברכת המזון כט ס"ק ג ד

ג – כיון שענין שומע כעונה הוא התאחדות השומע והמשמיע זה בדיבור וזה בשמיעה עד שמתחסם גם הדיבור למצות השומע..

ד – וכן לענין תקיעת שופר אינו יוצא בשמיעה אלא בקול שופר של מצווה, והלכך אינו יוצא מחשו"ק ולא ממתעסק. וכן כשלא כיון חברו. להוציאו דלדידיה לא הוי קול שופר של מצוה רק בזה חילוק דין שופר, משאר מצוות שבדיבור, שאף כשתוקע בעצמו אינו יוצא כי אם בשמיעתו שאין בשופר מצוה בתקיעה אלא בשמיעה ואין התקיעה אלא תנאי. אלא שצריך שיהיה בתוקע ובשומע.

11. רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ד

אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזרת הפתוב רמז יש בו קלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והיטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזבו כל אחד מקם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה. לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כלה כאלו חציו זכאי וחציו חייב. וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב. חטא חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כלו לכף חובה וגרם לו השחתה. עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כלו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה שגאמר (משלי י' כה) "וצדיק יסוד עולם" זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו. ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל השנה. ונהגו כלם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכבושין עד שיאור היום:

12. רמב"ם הלכות מקוואות פרק יא הלכה יב

דבר ברור וגלוי שהטמאות והטהרות גזרות הפתוב הן. ואינן מדברים שדעתו של אדם מקרעתו. והרי הן מקלל החקים. וכן הטבילה מן הטמאות מקלל החקים הוא שאין הטמאה טיט או צואה שתעבר במים אלא גזרת הפתוב היא והדבר תלוי בכונת הלב. ולפיכך אמרו חכמים טבל ולא החזק כאלו לא טבל. ואף על פי כן רמז יש בדבר קשם שהמכונ לבו לטהר כיון שטבל טהור ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר כה המכונ לבו לטהר נפשו מטמאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות. כיון שהסכים בלבו לפרש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור. הרי הוא אומר (יחזקאל לו כה) "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם". השם ברחמי הרבים מכל חטא עון ואשמה יטהרנו אמן:

- מה ההשוואה בין שתי גזירות הכתוב שמביא הרמב"ם ?